

Uwagi Stowarzyszenia Naukowego Archeologów Polskich
do opracowywanego projektu rozporządzenia MKiDN w sprawie prowadzenia prac konserwatorskich,
prac restauratorskich i badań konserwatorskich przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków albo na
Listę Skarbów Dziedzictwa oraz robót budowlanych, badań architektonicznych i innych działań przy
zabytku wpisanym do rejestru zabytków, a także badań archeologicznych
i poszukiwań zabytków

18 czerwca 2018 roku

Paragraf 1.

Proponujemy:

- zmianę kolejności występowania w treści rozporządzenia (par. 1 ust. 1, pkt. 8 i 9) poszukiwań zabytków i badań archeologicznych, zgodnie z tytułem rozporządzenia, czyli: pkt. 8 – badania archeologiczne, pkt. 9 – poszukiwania zabytków;

- rozdzielić zapisy odnoszące się do trybu składania wniosków i wydawania pozwoleń – osobno dla badań archeologicznych, osobno dla poszukiwań zabytków.

Obecna i proponowana forma jest mało czytelna dla osób chcących prowadzić poszukiwania i zrównuje je z badaniami archeologicznymi. Może to być jedną z przesłanek dla środowiska tzw. poszukiwaczy skarbów, że „chronią” zabytki archeologiczne.

Paragraf 9 – w odniesieniu do poszukiwań zabytków.

Proponujemy:

- przywrócenie wskazania terminu rozpoczęcia i zakończenia poszukiwań, a przynajmniej terminu zakończenia. Jest to istotne również dlatego, że osoby poszukujące zabytków nie mają obowiązku zgłaszania rozpoczęcia i zakończenia poszukiwań. Na jakiej podstawie konserwator będzie określał ważność decyzji?

- wprowadzenie wymogu załączenia do wniosku o wydanie pozwolenia na poszukiwania zabytków mapy topograficznej w skali umożliwiającej konserwatorowi zaznaczenie stref, w których poszukiwań prowadzić nie wolno, tj. zaewidencjonowanych stanowisk archeologicznych, obszarów wpisanych do rejestru zabytków i innych terenów i obiektów prawnie chronionych. W przypadku, gdy wniosek będzie dotyczył zgłoszenia poszukiwań na terenie np. stanowiska archeologicznego konserwator powinien zmienić jego kwalifikację na prowadzenie badań archeologicznych, z wymogiem kierowania nimi przez uprawnionego archeologa.

Paragraf 9 – w odniesieniu do badań archeologicznych.

Proponujemy:

- przywrócenie wskazania terminu rozpoczęcia i zakończenia badań archeologicznych, a przynajmniej terminu ich zakończenia. Na jakiej podstawie konserwator będzie określał ważność decyzji?

Jednakże, w celu uproszczenia komunikacji z konserwatorem proponujemy rozważenie zrezygnowania z 3-dniowego terminu podjęcia określonych czynności związanych z wydanym pozwoleniem (par. 19, ust. 6, pkt. 2) i zastąpienia go określeniem „niezwłocznie”;

- przywrócenie uzasadnienia prowadzenia badań archeologicznych – jest jednym z niewielu elementów merytorycznych wniosku, najważniejszym z perspektywy konserwatorstwa archeologicznego. Usunięcie tego wymogu spowoduje, że konserwator nie uzyska informacji, z jakiego powodu mają być prowadzone badania archeologiczne. Metoda wykopaliskowa jest destrukcyjna, zatem nie ma możliwości ponownego badania stanowiska archeologicznego. Dlatego konserwator powinien mieć możliwość dokonania oceny, czy przeprowadzenie badań archeologicznych jest niezbędne i czy istnieje dla nich alternatywa. Nie tylko należy zachować tę zasadę, ale także zastanowić się, czy nie nazbyt pochopnie inwestycje „przekopują” stanowiska archeologiczne?

Ewentualnie proponujemy wprowadzenie zapisu w odniesieniu do obecnego par. 9, ust. 4, pkt. 1: (do wniosku dołącza się) program i uzasadnienie prowadzenia badań archeologicznych;

- przywrócenie zapisu o konieczności podania danych archeologa prowadzącego badania archeologiczne oraz wprowadzenie informacji o instytucji (jeśli dotyczy), w imieniu której będzie je prowadził. Zwracamy uwagę, że taka konieczność została zachowana w odniesieniu do prowadzenia badań archeologicznych na polskich obszarach morskich, tj. podania danych osób je prowadzących wraz ze wskazaniem ich uprawnień.

Już obecnie archeolog ma utrudnioną sytuację w odniesieniu do inwestora (rozpatrujemy tylko takie przypadki, gdyż stanowią one zdecydowaną większość wniosków), ponieważ nie jest stroną postępowania. A w naszej ocenie stroną postępowania jest każda osoba, na którą decyzja narzuca obowiązek, co jest bardzo rażące w przypadku braku takiego umocowania dla archeologa.

Na archeologu spoczywa odpowiedzialność za wykonanie badań archeologicznych i ich dokumentacji. Usunięcie z decyzji kierownika badań archeologicznych spowoduje, że pozwolenie w par. 19, ust. 6, punkty 6 do 11 (dotyczące bezpośrednio działań archeologa) będzie co najmniej dziwne, ponieważ to inwestor będzie miał te obowiązki, tj. prowadzenia dokumentacji, opracowania wyników badań, wykonania konserwacji zabytków, prowadzenia inwentaryzacji polowej, wykonania sprawozdań, itp.

- brak tego zapisu:

a. utrudni pracę urzędowi konserwatorskim, ponieważ do wydanej decyzji będą musieli osobno załączać dokumenty archeologa, czy też dokumenty mogą być niekompletne, zatem będzie wzywał do ich uzupełnienia;

b. rozmyje odpowiedzialność za przeprowadzone badania – zgodnie z decyzją będzie za nie odpowiadał inwestor;

c. utrudni pracę muzeom, które będą przyjmowały do zbiorów zabytki archeologiczne – pozwolenia na badania archeologiczne są także podstawową dokumentacją dla zabytków archeologicznych, które trafiają do opracowania naukowego i ewidencyjnego, np. w muzeach. Z dokumentów tych pozyskuje się kluczową informację o tym, kto kierował badaniami, co jest istotne z punktu widzenia opisu ewidencyjnego oraz historii badań.

Decyzja na wykonanie badań archeologicznych tylko pozornie nakłada obowiązki na inwestora, gdyż za wszystko i tak odpowiedzialny jest archeolog, poczynając od przygotowania wniosku wraz z programem badań, uzyskania zgody muzeum lub innej jednostki organizacyjnej do przyjęcia zabytków archeologicznych, przeprowadzenia badań i ich dokumentacji, wykonania konserwacji zabytków, sporządzenia sprawozdań i opracowania, przekazania zabytków do muzeum.

Decyzja jest wydawana inwestorowi, ponieważ jest on zobligowany do przeprowadzenia określonych czynności (nie tylko badań archeologicznych) w związku z realizowaną inwestycją, a zatem i finansowania tych działań – w tym kontekście to nie archeolog powinien składać oświadczenie o posiadaniu środków finansowych, ale wnioskodawca/inwestor powinien we wniosku określić źródło finansowania.

Brak kierownika badań archeologicznych w decyzji, oprócz aspektu merytorycznego, w świetle obowiązującego prawa ma również aspekt karny. Kara za nieprawidłowe prowadzenie badań archeologicznych lub za niewypełnienie innych wymogów decyzji będzie zatem nakładana na inwestora, który nie będzie w stanie ocenić ich fachowości. Wprowadzenie rozporządzenia w takiej formie prowadzi do sytuacji, że to inwestor będzie odpowiedzialny za merytoryczną stronę badań archeologicznych.

Należy spojrzeć na archeologię jako na specyficzny rodzaj dziedzictwa, którego badanie nie opiera się na silnie skodyfikowanych przepisach, jak w przypadku robót budowlanych, i nie jest obarczone dodatkowym nadzorem, jak np. powiatowy inspektorat budowlany. Badania konserwatorskie z kolei nie są na tyle inwazyjne, aby prowadziły do całkowitego unicestwienia przedmiotu badań, z czym mamy do czynienia w przypadku badań archeologicznych.

Trzeba podkreślić, że to nie zabytek jest dla inwestora czy archeologa, ale archeolog i inwestor dla zabytku.

Ponadto w odniesieniu do wymogu przedstawienia dokumentu potwierdzającego gotowość muzeum lub innej jednostki organizacyjnej do przyjęcia zabytków archeologicznych odkrytych w trakcie prowadzenia badań archeologicznych sugerujemy doprecyzowanie o jakie „inne jednostki organizacyjne” chodzi. Problem rozproszenia zabytków archeologicznych w Polsce jest powszechnie znany. W ostatnim czasie powstają tzw. muzea w organizacji, które deklarują przyjęcie zabytków, ponieważ muzea „tradycyjne”, które otrzymały możliwość odmówienia przyjęcia zabytków, nie starają się o zwiększenie swych powierzchni magazynowych. Proponujemy wprowadzenie zapisu: inne jednostki organizacyjne, mające osobowość prawną.

Paragraf 19 – w odniesieniu do poszukiwań zabytków.

- informacja o załączniku, w którym zaznaczone będą strefy, gdzie nie wolno prowadzić poszukiwań, lub informacja, że na danym terenie nie występują zaewidencjonowane lub wpisane do rejestru zabytki (opis przy par. 9 powyżej);

- wprowadzenie wymogu, aby po wykonaniu poszukiwań osoba nimi kierująca przedstawiła konserwatorowi pozyskane w ich trakcie zabytki/przedmioty, w celu wyodrębnienia ewentualnych zabytków archeologicznych i określenia sposobu postępowania z pozostałymi zabytkami/przedmiotami.

Paragraf 19 – w odniesieniu do badań archeologicznych.

- dane kierownika badań archeologicznych (opis w par. 9 powyżej) oraz dane instytucji, w imieniu której prowadzi badania, ponieważ w zdecydowanej większości przypadków archeolog nie jest osobą, która podpisuje umowę z inwestorem, a w pozwoleniu i w dokumentacji nie pojawia się ta strona procesu.

- ustęp 6 – rozdzielenie działań administracyjno-informacyjnych i obowiązków archeologa, które należałoby zawrzeć w kolejnym ustępie – 7, z odwróceniem kolejności działań, tj. od sprawozdania do opracowania. Przy czym proponujemy, aby:

a. sprawozdanie z badań archeologicznych, zawierające podstawowe dane, które można by wykorzystać w Internetowym Informatorze Archeologicznych (jeśli taki powstanie), i które stanowiłoby dla konserwatora pierwszą i podstawową informację o zakresie przeprowadzonych badań, było przekazywane w terminie 1 miesiąca od zakończenia badań;

b. sprawozdanie z badań archeologicznych, zawierające: dokumentację z przebiegu badań, przestrzenną lokalizację i identyfikację dokonanych odkryć, inwentaryzację połową pozyskanych zabytków i ich dokumentacji oraz opracowania sposobu postępowania z zabytkiem po zakończeniu badań archeologicznych, było przekazywane do 6 miesięcy od zakończenia badań;

c. opracowanie wyników badań archeologicznych, w tym przeprowadzenie doraźnej konserwacji pozyskanych zabytków, było przekazywane do 3 lat od zakończenia badań;

- w pozwoleniu konserwator może zawrzeć dodatkowe wytyczne, które uzna za niezbędne. Z tym, że powinny być one znane inwestorowi już na etapie uzgadniania potrzeby przeprowadzenia badań archeologicznych. Ich brak powoduje często niedoszacowanie umowy pomiędzy inwestorem a archeologiem.

Komisja ds. legislacji przy Zarządzie Głównym SNAP